

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Випуск 3

Збірник наукових праць магістрів ОП
«Дошкільна освіта. Інклюзія»,
«Початкова освіта»,
«Фізична культура та спорт»,
«Практична психологія»,
«Менеджмент. Управління закладом
загальної середньої освіти»

Київ 2025

УДК 37(063).
973.202 я1

**Магістерські студії психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету: збірник наукових праць
здобувачів ОС Магістр ОП «Дошкільна освіта. Інклюзія», «Початкова освіта»,
«Фізична культура та спорт», «Практична психологія», «Менеджмент.
Управління закладом загальної середньої освіти» / за заг. ред. Л.В. Задорожної-
Княгницької. Випуск 3. Київ: МДУ, 2025. 522 с.**

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол №2 від 27 листопада 2025 року)

© Колектив авторів, 2025

участь у його житті.

Науковці (Н. Морзе, К. Крутій, Л. Задорожна-Княгницька, V. Pliushch, S. Sorokun) підкреслюють їхню роль у розвитку критичного мислення, комунікативних і дослідницьких умінь молодших школярів. Психолого-педагогічними умовами ефективного впровадження є урахування вікових особливостей дітей, створення мотиваційного середовища та професійна готовність учителя до інноваційної діяльності. Найбільш результативними виявляються проєктні, ігрові, інтерактивні методи та цифрові ресурси, які забезпечують інтеграцію знань і розвиток творчості. Вони формують основу для виховання компетентного та соціально активного учня.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній початковій освіті. Київ, 2017. 192 с.
2. Задорожна-Княгницька Л. В. Інноваційні технології у початковій школі: теорія та практика. Науковий вісник МДУ. Серія: Педагогіка. 2020. Вип. 25. С. 38–46.
3. Крутій К. Л. Сучасні педагогічні технології в початковій освіті: ігрові та інтерактивні методи. Актуальні проблеми педагогіки початкової школи. 2019. № 2. С. 172–179.
4. Морзе Н. В., Барна О. В. Цифрові технології в освітньому процесі початкової школи: виклики та можливості. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 82, № 2. С. 94–109.
5. Пахальчук Н. О. Інноваційні освітні технології як засіб формування ключових компетентностей учнів початкової школи. *Освітній дискурс*. 2021. № 1. С. 215–222.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник. Київ : Генеза, 2019. 368 с.
7. Топузов О. М. Інтеграція змісту початкової освіти: концептуальні засади. Початкова школа. 2018. № 5. С. 120–124.
8. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. London : Routledge, 2009. 378 p.
9. Pliushch V., Sorokun S. Innovative Pedagogical Technologies in Education System. Katowice : University of Technology Publishing House, 2022. P. 3–12.
10. Pliushch V., Sorokun S. Innovative Information and Digital Technologies in the Elementary School Educational Process in the Realities of Large-Scale Military Aggression: Ukrainian Experience. ResearchGate. 2024. URL: <https://www.researchgate.net/publication/381603358>
11. Хом`юк І.В., Петрук В.А., Голюк О. А., Хом`юк В. В. Інноваційні технології в освітньому процесі: монографія. Вінниця: 2020. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/33832>

ЕМОЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН: АНАЛІЗ НАУКОВИХ КОНЦЕПЦІЙ І ПІДХОДІВ

*Ірина Хаджинова, старший викладач кафедри педагогіки та освіти
Катерина Мусієнко, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю «Початкова освіта»*

EMOTIONAL ENVIRONMENT AS A PEDAGOGICAL PHENOMENON: ANALYSIS OF SCIENTIFIC CONCEPTS AND APPROACHES

*Khadzhynova Iryna, senior lecturer of the department of pedagogy and education
Kateryna Musienko, master's student in Primary Education*

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз поняття «емоційне середовище» як багатовимірного педагогічного феномену. Розглянуто його термінологічні та концепту-

альні аспекти в контексті психології, педагогіки та соціології, а також виділено провідні підходи, що визначають його сутність. Виокремлено ключові характеристики сприятливого емоційного середовища початкової школи та обґрунтовано його важливість для формування емоційної культури та особистісного розвитку молодших школярів.

Ключові слова: емоційне середовище, початкова школа, гуманістична педагогіка, емоційний інтелект.

Abstract. Theoretical analysis of the concept of «emotional environment» as a multidimensional pedagogical phenomenon is carried out in the article. Its terminological and conceptual aspects in the context of psychology, pedagogy and sociology are considered, and the leading approaches that determine its essence are also highlighted. The key characteristics of a favourable emotional environment of primary school are distinguished. Its importance for the formation of emotional culture and personal development of primary school students is substantiated.

Key words: emotional environment, primary school, humanistic pedagogy, emotional intelligence.

Сучасна педагогіка переживає докорінну трансформацію, переходячи від традиційного фокуса уваги на передачі академічних знань до формування цілісної особистості. Цей зсув зумовлений усвідомленням того, що ефективність навчання та успішність у подальшому житті залежать не лише від когнітивних, а й від емоційно-ціннісних характеристик індивіда. У цьому контексті особливого значення набуває початкова школа, яка є тим фундаментальним середовищем, де закладаються базові емоційні установки, що визначають траєкторію подальшого розвитку дитини. Однак, попри беззаперечну важливість, проблема створення сприятливого емоційного середовища розглядається наукою радше фрагментарно, без єдиної концептуальної основи. Наявні дослідження розрізнені й належать до різних наукових дисциплін, що ускладнює формування цілісного розуміння цього феномену.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз наукових концепцій і підходів до розуміння емоційного середовища як педагогічного феномену, узагальнити їх та визначити його ключові характеристики.

Для досягнення поставленої мети було окреслено такі завдання:

- проаналізувати термінологію «емоційне середовище» в контексті психології, педагогіки та соціології;
- систематизувати провідні педагогічні підходи, що стосуються формування емоційного середовища;
- охарактеризувати ключові елементи сприятливого емоційного середовища для початкової школи.

Проблема емоційного середовища є об'єктом дослідження різних галузей науки, що підтверджується аналізом наявних джерел. Теоретичні основи емоцій досліджують Р. Ekman, С. Izard; емоційний інтелект та його моделі представлені у роботах Р. Salovey, J. Mayer, D. Goleman. З іншого боку, педагогічні дослідження зосереджені на «емоційному кліматі» школи як важливій умові для успішного навчання, описують конкретні прийоми вчителів для створення атмосфери довіри та підкреслюють значення гуманістичної та особистісно орієнтованої педагогіки (Г. Товканець, Ю. Сідор, Н. Харченко). Узагальнення досліджень зазначених науковців дає підстави стверджувати, що емоційне

середовище являє собою міждисциплінарний феномен, який потребує інтегративного підходу для повного розуміння його сутності та ролі в освітньому процесі.

З огляду на складність поняття «емоційне середовище», воно не має єдиного універсального визначення, а його трактування залежить від наукової сфери, яка його вивчає. Різноманітність термінології, такої як «емоційна сфера», «емоційний клімат» чи «соціально-емоційний клімат», не є випадковою, а відображає розподіл фокуса між внутрішнім (психологія) і зовнішнім (педагогіка, соціологія) вимірами.

У психології концепт «емоційне середовище» тісно переплітається з поняттями «емоційна сфера», «емоційний стан» та «емоційна настанова». Емоційна сфера визначається як комплексна ментальна система, що оцінює задоволення актуальних потреб індивіда. Вона має ієрархічну структуру, яка включає структурний (психофізіологічні, ментальні та експресивні компоненти), функціональний, часовий та організаційний рівні. Емоційний стан, своєю чергою, це внутрішня емоційна ситуація, що зумовлена певними обставинами та умовами. На противагу цьому, емоційна настанова – це стійке ставлення особистості до певних об'єктів навколишньої дійсності, що характеризується відносною тривалістю [4].

Таким чином, психологія зосереджується на вивченні того, що відбувається всередині особистості, аналізуючи її внутрішні механізми та переживання. Крім того, в психології широко досліджується поняття «соціально-емоційний розвиток», що описує процес, у якому діти вчаться розуміти та керувати своїми емоціями, формувати стосунки та орієнтуватися в соціальних контекстах. Цей розвиток безпосередньо залежить від соціалізації емоцій, що відбувається через взаємодію з дорослими [9].

У педагогіці емоційне середовище найчастіше розглядається як частина ширшого «соціально-емоційного клімату» школи, який визначається як якість і характер шкільного життя, що відображені в нормах, цінностях, міжособистісних стосунках та практиках навчання [12]. На рівні окремого класу йдеться про «психологічний клімат уроку», який починається з емоційного стану вчителя. Педагогіка акцентує увагу на тому, як зовнішні умови організації освітнього процесу, такі як атмосфера довіри, взаємоповаги та емоційна підтримка, впливають на внутрішній світ учня. У контексті компетентнісного підходу емоційне середовище набуває нового значення, стаючи необхідною умовою для формування емоційного інтелекту і соціально-емоційних компетентностей.

Соціологічний підхід розглядає емоційне середовище крізь призму соціальних практик і норм. Це динамічний процес, відомий як «соціалізація емоцій». У цьому процесі батьки й вчителі виступають посередниками, передаючи дітям культурно релевантні способи вираження та інтерпретації емоцій. Емоційні прояви є не лише психологічним станом, але й вербальним та тілесним відображенням емоцій, спрямованим на певну взаємодію. Це означає, що емоції є не лише внутрішнім переживанням, але й «соціальною подією», яка має свої норми та правила, що конструюються та інтерпретуються в процесі

взаємодії між людьми [7].

На основі зазначеного вище міждисциплінарного аналізу поняття «емоційне середовище» можна визначити як складний, динамічний і багатовимірний комплекс зовнішніх умов (соціальних норм, організаційних характеристик, взаємовідносин) та внутрішніх психологічних чинників (емоційних станів, настанов), що створюються в освітньому процесі та забезпечують емоційний комфорт, підтримку, а також сприяють цілісному розвитку особистості, формуванню її емоційної культури та компетентностей. Це визначення інтегрує різні наукові погляди, розглядаючи феномен одночасно як зовнішню умову, що створюється педагогом, і як каталізатор внутрішніх психологічних процесів учня.

Аналіз педагогічних концепцій показує, що емоційне середовище є не просто допоміжним фактором, а фундаментальною умовою ефективності освітнього процесу. Ця ідея знайшла своє відображення в кількох ключових підходах.

Гуманістична педагогіка є філософським джерелом розуміння важливості емоційного середовища. Її центральні ідеї полягають у залученні всього людського досвіду до навчання. Зокрема, С. Rogers наголошував на створенні «теплого, безпечного середовища», де кожен учень відчуває «безумовне позитивне ставлення». Він розглядав такі умови як необхідні для особистісного зростання. Український педагог В. Сухомлинський, через свою «педагогіку серця», підкреслював виняткову роль почуттів у навчанні, стверджуючи, що джерело бажання вчитися лежить в емоційному забарвленні думки та інтелектуальних переживаннях. Він спеціально організовував «емоційні ситуації» та «емоційно насичені вчинки», аби досягти «гармонії розуму і серця». Він також підкреслював, що сім'я є першою «школою почуттів», що корелює з ідеями психології дитинства [5].

Особистісно орієнтований підхід, що є логічним продовженням ідей гуманізму, фокусується на індивідуальних потребах, інтересах та здібностях учня. Створення сприятливого емоційного середовища тут розглядається як ключовий принцип для гармонійного розвитку, що дозволяє дитині максимально розкрити свій потенціал. Цей підхід вимагає від вчителів підвищувати загальний добробут дитини, зберігаючи її індивідуальність [2].

Компетентнісний підхід, що є основою сучасної освіти, переводить гуманістичні цінності у прагматичну площину. У межах цього підходу емоційне середовище є не просто умовою комфорту, а необхідним компонентом для формування ключових компетентностей. Воно є передумовою для розвитку емоційного інтелекту і соціально-емоційних навичок, що є вирішальними для подолання стресу, невпевненості та успішної адаптації в майбутньому. Таким чином, гуманістична педагогіка заклала ціннісний фундамент, а компетентнісний підхід надав прагматичне обґрунтування: емоційне середовище є необхідною умовою для формування конкретних, вимірюваних навичок, що мають вирішальне значення в житті [3].

Психологія емоцій, представлена дослідженнями Р. Ekman та С. Izard, розглядає емоції як базові регулятори поведінки. Р. Ekman, досліджуючи

універсальність вираження емоцій, встановив, що експресивні прояви шести базових емоцій (гнів, страх, сум, подив, огида, щастя) є універсальними та генетично обумовленими. Однак, він також наголошував, що соціальні та культурні норми визначають правила прояву емоцій, і люди часто контролюють свою міміку відповідно до цих норм. С. Izard, своєю чергою, виділяв 10 базових емоцій і стверджував, що їх стійке переживання формує емоційну рису особистості. Таким чином, середовище виступає не як творець, а як фактор, що моделює та регулює вроджені емоційні реакції [1].

Теорія емоційного інтелекту (ЕІ) є ще однією фундаментальною концепцією. Існують різні моделі, зокрема модель здібностей Р. Salovey та J. Mayer, які визначили ЕІ як «здатність сприймати та виражати емоції, розуміти та використовувати їх, управляти емоціями». Ця модель розглядає ЕІ як відносно стійку властивість людини, яку важко розвивати. Натомість змішана модель D. Goleman трактує ЕІ як складне психологічне утворення, яке включає когнітивні, особистісні та мотиваційні риси. D. Goleman стверджує, що ЕІ можна і потрібно розвивати протягом усього життя, починаючи з дитинства, що робить його концепцію особливо цінною для педагогіки. Відмінність цих підходів полягає у визнанні можливості розвитку ЕІ, що є критично важливим для освітнього процесу [8].

Психологія дитинства доводить, що емоційне середовище є потужним виховним фактором. Ключовий висновок – вирішальний вплив емоційного клімату сім'ї на становлення особистості. «Теплий» сімейний клімат, що базується на любові, повазі й особистісній формі спілкування, сприяє формуванню у дітей доброзичливого ставлення до однолітків та високої сприйнятливості до виховних впливів. І навпаки, неблагополучне середовище призводить до негативних емоцій та конфліктності. Це доводить, що емоційне середовище є невід'ємною частиною становлення особистості ще до вступу до школи.

Порівняльний аналіз виявлених підходів дозволяє виділити їх ключові відмінності та точки перетину. Основна відмінність між психологічним і педагогічним баченням полягає у фокусі дослідження: психологія зосереджується на внутрішньоособистісних механізмах та переживаннях, тоді як педагогіка акцентує на зовнішніх умовах організації освітнього процесу. Водночас обидві сфери науки сходяться на тому, що емоційні фактори є вирішальними для ефективності навчання та гармонійного розвитку. Наприклад, теорія емоційного інтелекту вказує на внутрішні здатності, а компетентнісний підхід визначає зовнішні умови для їх формування.

На основі проведеного аналізу можна виділити ключові характеристики сприятливого емоційного середовища, що є критично важливими для розвитку молодших школярів. Такі характеристики розкрито нижче.

Довіра дозволяє дитині вільно висловлювати свої думки та почуття. Вона формується через активне слухання вчителем та спільне встановлення правил поведінки. Повага проявляється в безумовному прийнятті кожного учня, як унікальної особистості. Вчитель повинен моделювати позитивні, підтримуючі стосунки, що сприяє формуванню у дітей почуття належності та приналежності.

Вчитель виступає як ключовий фактор, що моделює позитивну поведінку

та емоційні реакції. Позитивна мотивація посилюється через відзначення досягнень учнів, щирі похвали та конструктивний зворотний зв'язок. Емоційна підтримка передбачає створення безпечного простору, де дитина не боїться помилятися, і де її приймають такою, якою вона є.

Сприятливе середовище сприяє формуванню «шкільної зв'язаності» (school connectedness), що є вірою учнів у те, що дорослі та однолітки піклуються про них. Це досягається через групові проекти, спільні активності та навчання навичок міжособистісної взаємодії. Позитивний соціально-емоційний клімат покращує поведінку та відвідуваність, що, своєю чергою, сприяє підвищенню академічної успішності [10]. Безпечне та підтримуюче середовище є критично важливим для добробуту дитини. Дослідження доводять, що таке середовище знижує ризики проблемної поведінки, такі як вживання речовин, агресія, і сприяє академічному успіху та формуванню адекватної самооцінки. Прийняття дитини включає толерантність до її емоцій, а також визнання її індивідуальності, що є основою гуманістичної педагогіки. Вплив сприятливого емоційного середовища має довгостроковий «ефект пульсації», що впливає на добробут учнів у дорослому житті та суспільство в цілому [6].

Отже, проведений теоретичний аналіз засвідчує, що емоційне середовище є не просто фоном освітнього процесу, а складним, багатовимірним педагогічним феноменом, що інтегрує психологічні, педагогічні та соціологічні аспекти. Його сутність не обмежується емоційним станом окремої особистості, а поширюється на комплекс зовнішніх умов, які активно формують і моделюють емоційну сферу дитини. Сприятливе емоційне середовище є основою для формування емоційної культури, розвитку позитивної «Я-концепції» молодших школярів. Дослідження показують, що воно є однією з ключових організаційно-педагогічних умов ефективності освітнього процесу, оскільки забезпечує не лише академічний успіх, але й гармонійний особистісний розвиток, підвищує самооцінку та знижує ризики асоціальної поведінки в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Біда С. Базові емоції: поняття та види. *Проблеми сучасної психології*. 2012. № 16. С. 35–46. URL: <http://gm.khpi.edu.ua/index.php/2227-6246/article/download/160368/159571>.
2. Губар О. Особистісно орієнтований підхід як один з принципів створення сприятливих умов для забезпечення прав та можливостей осіб з особливими освітніми потребами в освітньому середовищі. *Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ*: матеріали науково-практ. конф. 2019. URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=82>.
3. Дослідження соціально-емоційних навичок учнів: відповіді організаторів. *Державна служба якості освіти України*. URL: <https://sqe.gov.ua/doslidzhennya-socialno-emociyних-nav>
4. Лисенкова І. Детермінанти емоційного розвитку дітей з когнітивними порушеннями: дис. ... д-ра психол. н.: Київ, 2019. 447 с. URL: https://ispukr.org.ua/articles/19/190614_d.pdf.
5. Маріуц І. Теоретичні аспекти гуманізації шкільної освіти: погляди учених зарубіжжя. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 4. С. 120–128. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/714922/1/Маріуц_УПДЖ_2015.pdf.
6. Марковська М. Як учителю працювати зі своїми емоціями в інклюзивному класі. Пояснює психологиня. *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/2021/06/24/yak-uchytelyu-pratsyuvatysya-zi-svoyimyu-emotsiyamy-v-inklyuzyvnomu-klasi-poyasnyuye-psyhologynya/>.

7. Cekaite A., Ekström A. Emotion Socialization in Teacher-Child Interaction: Teachers' Responses to Children's Negative Emotions. *Frontiers in Psychology*. 2019. Vol. 10. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01546>.
8. Goleman D. The brain and emotional intelligence: New insights. Northampton MA: More than sound, 2011. 65 p. URL: https://impactconnect.com.ng/wp-content/uploads/2023/06/The_Brain_and_Emotional_Intelligence-Daniel_Goleman.pdf
9. Link S. Socio-Emotional Development. *EBSCO Knowledge Advantage*. 2023. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/sociology/socio-emotional-development>.
10. Safe and Supportive School Environments. *Adolescent and School Health*. URL: <https://www.cdc.gov/healthy-youth/what-works-in-schools/safe-supportive-school-environments.html>.
11. Salovey P., Mayer J. D. Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*. 1990. Vol. 9, no. 3. P. 185-211. URL: <https://doi.org/10.2190/dugg-p24e-52wk-6cdg>
12. Why the Social and Emotional Climate at Your School Matters. *Walden University*. URL: <https://www.waldenu.edu/education-specialist/resource/why-the-social-emotional-climate-at-your-school-matters>.

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*Марина Нетреба, кандидат філолол. наук, доцент кафедри
педагогіки та освіти*

*Поліна Неделько, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю «Початкова освіта»*

SPECIFICS OF ORGANISING PROJECT ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOLS

*Marina Natreba, candidate of philological sciences, associate professor of the
department of pedagogy and education*

Polina Nedelko, master's student in Primary Education

***Анотація.** У статті розкрито особливості використання проєктної технології на уроках у початковій школі. Розглянуто класифікацію навчальних проєктів та охарактеризовано умови організації проєктної діяльності учнів у початковій школі.*

***Ключові слова:** навчальний проєкт, проєктна технологія, початкова школа, співробітництво.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of using project technology in primary school lessons. It considers the classification of educational projects and characterises the conditions for organising project activities for pupils in primary school.*

***Keywords:** educational project, project technology, primary school, cooperation.*

Метод проєктів є невід'ємною частиною сучасної початкової школи, що базується на розвитку пізнавальних умінь, творчого потенціалу, здатності орієнтуватися в інформаційному середовищі, самостійно здобувати знання, а також на формуванні критичного й креативного мислення учнів молодших класів.

На сьогоднішній день проєктна діяльність у початковій освіті розвивається